

gjeldsbrevet

Aksjon Slett U-landsgjelda – nr 1. mars 2002

Gjeldstribunal
Menneskerettigheter
Ecuador
SAP - PRSP
Porto Alegre

En annen verden er mulig

drop
the illegitimate debt

Heisann! Jeg heter Silje Hagerup og har nå vikariert for Mari Sundli Tveit siden 14.02.02. Det er foreløpig usikkert hvor lenge jeg blir, men ettersom Mari er i ferd med å bære frem en ny liten Slug'er kan det nok fort bli en stund. Så lenge jeg er her skal jeg i hvert fall gjøre så godt jeg kan med å følge opp de oppgavene som Mari måtte slippe og eventuelt nye som dukker opp. Ettersom jeg ikke har vært involvert i SLUG sitt arbeid før er det mye å sette seg inn i, men jeg kan love dere at det engasjerer! Før jeg begynte i SLUG jobbet jeg litt for Antirasistisk Senter. Før det har jeg hatt mammapermisjon siden oktober 1999, men jobbet frem til det i Norsk Folkehjelp som prosjektkoordinator for Russland og Baltikum. Jeg har også jobbet i Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon og har en Mastergrad i Sosialantropologi fra England. Men tilbake til SLUG...

I år feirer bistandsnorge 50 år og i den forbindelse arranger-te myndighetene konsert for alle som jobber innen denne sektoren i dag. Det er blitt sagt mye om talene til Utviklingsminister Hilde F. Johnsen og ikke minst Statsminister Bondevik, men det viktigste som alle slug'ere kan glede seg over var at både Mari Boine Persen og Herborg Kråkevik fremhevet SLUG sitt arbeid som viktig! Diverse avis kronikker/artikler som har skrevet om begivenheten peker og på Gjeldsslette som den nye utfordringen innen bistandsarbeidet.

Den nye "Handlingsplanen for fattigdomsreduksjon" som regjeringen nettopp har lagt frem peker blant annet på viktigheten av å innlemme menneskerettighetsperspektivet i kampen mot fattigdom, men nevner gjeldsslette problematikken i liten grad. Her er det enormt viktig for SLUG å understreke hvordan ubetinget gjeldsslette kan bidra til at menneskerettighetene overholdes i flere land. Dette skriver både Hans Morten Haugen og Ronny Kolstad om i dette nummeret av "Gjeldsbrevet".

Tre av artiklene i dette nummeret omhandler to tribunaler som fant sted i Ecuador i 2001 og Porto Alegre i februar 2002. Fra begge steder rapporterer deltakerne (henholdsvis Mari Sundli Tveit, Kjetil Abildsnes og Invild Skeie) om oppmerksomheten de fikk for informasjonen/vitnesbyrdene de la frem om Norges fordringer overfor Ecuador og Brasil. Dette vitner om hvor viktig vår rolle i å fremskaffe informasjon om Norges rolle i gjeldskrisa er.

Vi må og informere allmennheten i Norge om at våre myndigheter har et ansvar og håper kortkampanjen FJERNKONTROLL kan bidra, dersom dere hjelper oss å distribuere!

Vi håper ellers at dere vil finne mange nyttige og informative artikler i dette nummeret! God fornøyelse!

innhold

- 3** Til "sak" mot norske fordringer i Ecuador
Av Mari Sundli Tveit
- 4** Argentinas krise er en gjeldskrise
Av Mari Sundli Tveit
- 5** Fattigdom & menneskerettigheter
Av Ronny Kolstad
- 6** Verdensbanken, Pengefondet og menneskerettigheter
Av Hans Morten Haugen
- 8** Gjeldstribunalen i Porto Alegre
Av Kjetil G. Abildsnes
- 10** Fra SAP til PRSP
Av Erik Blytt
- 12** Norge tiltalt for folkemord
Av Ingvild Skeie
- 14** FFD - reultater
Av Hans Morten Haugen
- 14** Gjeld - en viktig sak i Rio +10
Av Mari Sundli Tveit
- 15** Bli med på postkortkampanjen
Av Silje Hagerup

Utgitt av
Aksjon Slett U-landsgjelda (SLUG)
ForUMs arbeidsgruppe om gjeld og utvikling
SLUG, Storgata 11, 0155 OSLO
tlf 23 01 03 17
slug@forumfor.no
www.forumfor.no

Gjeldsbrevet kommer ut fire ganger i året.
Dette er nummer 1/2002 og det 24.
Gjeldsbrevet noensinne. Bidrag, synspunkter,
leserbrev, ros og ris mottas med takk.

Ansvarlig redaktør: Silje Hagerup

Redigering: Silje Hagerup
Kjetil G. Abildsnes

Layout: Kjetil G. Abildsnes

Bidragstyre: Ingvild Skeie
Hans Morten Haugen
Mari Sundli Tveit
Ingvild Skeie
Erik Blytt
Ronny Kolstad

Illustrasjoner: Heidi Ring
Takk til laboremus prepress as!
Redaksjonen avsluttet: 7. mars 2002

Forside: Sigrid Berg og Ingvild Skeie under
åpningsseremonien til World Social Forum, Porto
Alegre. Foto: Kjetil G. Abildsnes

Til "sak" mot norske fordringer i Ecuador

De norske fordringene fra skipseksportkampanjen er et grelt eksempel på illegitim gjeld. Det mener ecuadorianske NGOer. Derfor ble saken tatt opp under gjeldstribunalen som ble avholdt i Quito, Ecuador på slutten av 2001.

Av Mari Sundli Tveit

Gjeldstribunaler seiler opp som en ny måte å utfordre myndigheter og andre ansvarlige på gyldigheten av utenlandsgjelda. Jeg ble invitert av Norsk Folkehjelp og CDES (Senter for Økonomiske og Sosiale Rettigheter) til å komme til Ecuador og avlegge vitnesbyrd om de norske fordringene, under den ecuadorianske og andinske tribunalen. Vitnesbyrdet vakte stor interesse og ble gjenstand for strategisk diskusjon og oppslag i media.

En gjeldstribunal er bygget opp som en rettsak der anklagere legger på bordet konkret informasjon om gjeldstilfeller, og peker ut de ansvarlige for de enkelte handlingene. Et forsvar bestående av advokater forsvare de anklagede, og et bredt sammensatt dommerpanel avsier dom i saken. Selv om tribunalene ligger utenfor det egentlige rettssystemet, er tilnærmingen rettslig, men utgangspunkt i folkeretten, med vekt på sosiale og økonomiske menneskerettigheter.

Tilgang til informasjon

I Norge kan vi ofte oppleve at det er vanskelig å få tak i helhetlig informasjon om de enkelte lånetilfellene. På ecuadoriansk side er det på den annen side tilnærmet umulig å få tilgang til informasjon, og dette er et svært utbredt problem som mange av våre partnere i Sør forteller om. Det er derfor svært viktig at gjeldsbevegelsen i nord kan bidra til å få informasjon på bordet. Dette var tilbakemeldingen etter at en fullsatt storsal hadde fått servert det vi vet fra norsk side om de norsk-ecuadorianske fordringene.

Vi vet ganske mye om Norges rolle i dette aktuelle tilfellet, mens det er uklart hva som har skjedd på ecuadoriansk side. 100 prosent av fordringene stammer fra Skipseksportkampanjen på 70-tallet, og nærmere bestemt fra salget av fire kjøleskip for last av bananer. Det finnes tall som viser at Ecuador har betalt store deler av det opprinnelige beløpet allerede, og det kommer stadig nye tall som viser at gjelda øker, og fortsatt er høyere en summen på lånet som ble gitt. Norge fulgte ikke egne saksbehandlingsregler, noe som gjelder en stor del av fordringene fra Skipseksportkampanjen. Det man vet lite om er

Bianca fra Conaie fra Ecuador legger vitner under tribunalen i Porto Alegre. Foto: Kjetil G. Abildsnes

hvem lånet egentlig har kommet til gode, og det er også uklart hvor båtene befinner seg idag.

Spennende vei videre

Etter tribunalen hadde vi strategiske møter for hvordan vi skulle gripe saken an videre. CDES og Norsk Folkehjelps regionkontor i Ecuador ville ha saken inn for Antikorrupsjonskomiteen, slik at man kan få frem opplysninger om hva som egentlig skjedde på Ecuadors side, hvem som var aktører også videre. Dette er en fremdrift vi støtter, og sammen med Norsk Folkehjelp i Norge, har SLUG sendt et brev som anbefaler at Antikorrupsjonskomiteen tar saken. Dermed er det svært spennende hva som vil skje videre.

Samarbeidet mellom organisasjonene i Ecuador og SLUG i denne saken må kunne sies å være et eksempel på samarbeid som styrker, og på god rollefordeling. Og det er grunn til å tro at saken ikke vil bli mindre brennbar etter hvert som ny informasjon kommer på bordet. SLUG skal fortsette å presse på fra norsk side og gjøre det vi kan for at Ecuadors gjeld blir slettet. Det har vi gjort lenge, og det gode samarbeidet med partnerne i Ecuador gir den ekstra energien som sikrer at vi vil fortsette til gjelda slettes.

Argentinas krise er en gjeldskrise

Av Hans Morten Haugen

Argentinas økonomiske problemer bunner i en rekke forhold. Det som ikke kommer fram i debatten, er historien til den etter hvert formidable gjelden til Argentina. Historisk kunnskap er ikke uvesentlig når dagens løsninger skal foreskrives.

I 1976 tok de militære makten i Argentina gjennom et kupp. Det er anslått at mer enn 30.000 personer ble drept eller forsvant i de årene diktaturet varte – fram til 1983. I dag er de to makthaverne under militærdiktaturet sikret immunitet bare så lenge de oppholder seg i Argentina, og de risikerer tiltale for sine forbrytelser mot det argentinske folk i en rekke stater dersom de blir pågrepet på disse staters territorium.

I 1976 var Argentinas utenlandsgjeld 8 milliarder us dollar. Da militærdiktaturet ble avvirket i 1983, var gjelden på over 48 milliarder us dollar, altså seks ganger så mye. Deretter ble det ikke tatt opp nye lån en lengre periode, men gjelden fortsatte å øke som følge av den internasjonale renteutvikling, mindre eksportinntekter for Argentina og forhold ved valuta- og pengepolitikken både i Argentina og internasjonalt.

I dag er gjelden på over 132 milliarder dollar. Alle vet at Argentina ikke vil makte å betale tilbake denne gjelden. Likevel blir det advart mot gjeldssletting for Argentina, både fordi dette vil skade landets kredittverdighet og fordi dette vil true den internasjonale finansstabiliteten. Disse argumentene er viktige å trekke inn i debatten, men bør ikke være de eneste argumentene som nevnes. To andre argumenter bør trekkes inn:

For det første utviser de private kreditorene betydelig større fleksibilitet i å finne løsninger på gjeldskrisene til land som gjennomgår alvorlige finanskriser og sosiale kriser. Dette er tilfellet i en rekke land både i Øst-Europa og i Latin-Amerika. Statlige kreditorer har møtt omfattende kritikk fra de private kreditorene fordi statlig gjeldspolitikken bygger på at gjelden skal betales tilbake, uansett hva de økonomiske realitetene tilsier.

For det andre er det viktig å trekke inn de moralske argumentene. To historiske forhold kan illustrere dette. Da USA overtok noen spanske kolonier rundt forrige århundreskifte, nektet USA å overta disse koloniens gjeld. De kunne ikke være ansvarlige for den gjelden som de bastant understreket var Spanias ansvar som tidligere kolonimakt. Det andre eksempelet er at Tyskland i 1953 fikk ettergitt nesten all

sin gjeld, etter å ha oppnådd forståelse for at landet bare kunne bruke fem prosent av eksportinntektene til gjeldsbetjening. Dette er prosenttall fattige land bare kan drømme om i dag.

Den norske kirke har i lengre tid arbeidet med ettergivelse av fattige lands gjeld, både gjennom Aksjon Slett U-landsgjelda (SLUG) og den internasjonale gjeldsslettebevegelsen Jubilee 2000. Vi har lykket i å skape en verbal enighet internasjonalt om viktigheten av at gjeldsbetjening ikke skal ødelegge for landenes muligheter til å sikre grunnleggende menneskerettigheter for sin befolkning. I dette arbeidet inkluderer vi også arbeid for større økonomisk åpenhet, ansvarlighet og for at u-landene skal få et sterkere eierskap til landets egen utviklingsstrategi.

Når det er oppnådd enighet om de økonomiske forhold og viktigheten av å unngå unødige betingelser utenfra, må vi fortsette arbeidet for en større forståelse for de moralske forhold knyttet til en videre gjeldsbetjening. Mange kan være enige om at gjelda er urettferdig. Fra våre partnere i Sør har vi nå også fått argumenter for å underbygge at gjelda kan være illegitim.

Gjeld tatt opp av diktatorer som beriket seg selv og undertrykket befolkningen, er eksempler på slik illegitim gjeld. Det er ikke dermed gitt at all gjeld tatt opp av demokratiske regimer alltid er legitim gjeld, og all gjeld tatt opp av diktatorregimer alltid er illegitim gjeld. Vi mener likevel det er avgjørende å se nærmere på historien til den gjelden som ble tatt opp under diktaturregimet i Argentina. Dette må kunne gjøres uten å redusere betydningen av dårlig politisk lederskap i tiden etter at militærdiktaturet falt.

Det må i denne sammenhengen være nyttig å peke på to forhold og en lærdom: Det ligger også et ansvar hos de rike landene som lånte ut penger. Det er mange land som har en langt mer tyngende gjeldsbyrde enn Argentina. Det er vesentlig at parlamentene får seg forelagt nye lånekontrakter før de underskrives, slik at parlamentarikerne kan etterse at lånet faktisk har som formål å fremme utvikling, og at lånet derfor kan betales tilbake.

«Fattigdom nekter mennesker gode liv»

I 1948 slo FN's menneskerettighets erklæring fast at fattigdom er et viktig tema. Men hvordan påvirker menneskerettigheter fattigdom. Og hvorfor har mange menneskerettsforkjempere og organisasjoner nå begynt å kjempe mot fattigdom og for u-gjeldsletting? Dette tok Professor Paul Hunt (UN-human rights) opp i sin uformelle forelesning på Eurodad- konferansen november 2001.

Av Ronny Kolstad

Synet på at fattigdom står sentralt i menneskerettighetene. Fattigdom har blitt tolket, definert og forsket på ved forskjellige anledninger og i forskjellige fora innad i FN, inklusive sikkerhetsrådet. Fattigdom er gjennomgående tema og står alltid sentralt i møtene til kommisjonen for menneskerettigheter. Dette fordi at grunnleggende menneskerettigheter som rett til arbeid, adekvat livskvalitet, hus, mat, helse og utdanning avhenger av utryddelse av fattigdom. Professor Paul Hunt slo klart fast at fattigdom nekter mennesker deres rett til ett godt liv. Kommisjonen for menneskerettigheter mener at menneskerettighets dimensjonene av fattigdom blir neglisjert i for stor grad, og at økt fokusering på dette vil forsterke og gjøre anti-fattigdoms strategier mer effektive.

Fattigdom har store konsekvenser:

Fattigdom er et stort globalt problem, med enorme konsekvenser. Av verdens 6 milliarder mennesker må 2,8 milliarder klare seg på mindre enn 16 kroner (\$2 US) om dagen, og 1,2 milliarder må klare seg med under 8 kroner (\$1 US). Av 100 spedbarn opplever 6 aldri sin første bursdag, 8 barn blir aldri fem år. 30 000 barn dør hver dag, dvs nesten ti ganger terror aksjonen i New York, daglig, samt at 11 millioner barn dør årlig av sykdommer som kan forebygges. Det er antatt at 149 millioner barn er underernære og at cirka 100 millioner barn aldri får gå en eneste dag på skolen. I tillegg til dette er verden kjent med at millioner av barn blir utnyttet i barnearbeid, menneskesmugling, prostitusjon og væpnede konflikter. Det er heller ingen tvil om at fattigdom og HIV/AIDS epidemien henger sammen; 95% av alle Hiv-smittede får ikke noen form for behandling.

Også under gjeldsretten i Porto Alegre ble det rettet fokus mot bruddene på menneskerettigheter som gjelden fører til. Foto: Kjetil G. Abildsnes

Professor Paul Hunt uttalte at menneskerettigheter bør være et inngående tema når en nasjon utvikler sin PRSP. FN lager i disse dager retningslinjer for hvordan menneskerettigheter kan innføres i fattige lands PRS og PRSP. Så langt har dessverre en slik innføring ført til økt vestlig motstand, da de enkelte nasjoner har følt at menneskerettighetene blir satt som betingelser fra vestlige nasjoner, eller som skjulte hender som skal ha kontroll over deres nasjonen. For å motvirke dette, foreslo professor Paul Hunt, at en slik innføring av menneskerettigheter, skal kunne brukes som redskap for de fattige nasjonene. På den måten at nasjonene skal ha fordeler av å vise til innføring og bruken av menneskerettigheter i deres utviklingsarbeid.

Professor Paul Hunt avsluttet med å fortelle at verden ennå har langt igjen å gå, at det var viktig å ta ett steg av gangen, og at vi burde ta ett steg nå.

Verdensbanken, Pengefondet

Av Hans Morten Haugen

“Alle folk har selvbestemmelsesrett. I kraft av denne bestemmer de fritt sin politiske stilling og fremmer fritt sin egen økonomiske, sosiale og kulturelle utvikling” heter det i artikkel 1.1. i Konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter og Konvensjonen om sivile og politiske rettigheter. Hva betyr dette for det menneskerettighetsansvaret Verdensbanken og Pengefondet har overfor disse landene?

Enda tydeligere blir motsetningene dersom vi ser på artikkel 1.2 i de samme konvensjonene, og her blir også betaling av u-landsgjelda eksemplifisert: *“Alle folk kan for egne formål fritt råde over sine naturrikdommer og –forekomster. [...] Ikke i noe tilfelle må et folk bli berøvet sitt eksistensgrunnlag.”* I en situasjon der opp til 40 prosent av statsbudsjettet brukes til gjeldsbetjening, er det opplagt at dette er med på å svekke muligheten til å sikre menneskerettighetene.

Jeg skal se på tre forhold. For det første om Verdensbanken og Pengefondet er bevisste på menneskerettighetene i sin generelle virksomhet. For det andre om de to institusjonene utøver et utilbørlig press mot statene gjennom sine strukturtilpasningsprogrammer, og derigjennom både svekker `folkenes selvbestemmelsesrett` og muligheten til å ivareta en tilstrekkelig levestandard for befolkningen. Og for det tredje om det er riktig å kreve inn gjeld dersom disse pengene heller kunne kanaliseres til konkrete prosjekter for å sikre retten til mat, helse og utdanning.

Forskjell i argumentasjon

Først noe om bevisstheten. Her er organisasjonene noe ulike. I sin avhandling om Verdensbanken og Pengefondets menneskerettighetsansvar, kalt *“From Human Capital to Human Rights”* gir Sigrun Skogly en innføring i den rettslige statusen og virksomheten til Verdensbanken og Pengefondet. Hun viser hvordan Verdensbanken forsøker å framstille sin virksomhet som svært viktig for å fremme menneskerettighetene, ved at de låner ut kapital som fremmer menneskerettighetene. Skogly finner at det er stor forskjell på å bedre den generelle situasjonen på den ene siden og å fremme sosiale rettigheter på den andre siden.

Pengefondet er langt mindre opptatt av å framstille sin virksomhet som menneskerettighetsrelevant. Snarere forsøker de å holde fast ved at de ikke har

noe eget menneskerettighetsansvar. Pengefondet framstiller seg som en *“monetary agency, not development agency”*, og hevder derfor at de ikke bør blande seg inn i en debatt om menneskerettighetene. Pengefondet hevder direkte at de to viktigste menneskerettighetskonvensjonene *“does not apply to the Fund.”* Argumentasjonen er tosidig: For det første understrekes det at det er statene som har menneskerettighetsforpliktelser. For det andre heter det at *“intet i denne konvensjonen skal tolkes som innskrenkninger [...] i særorganisasjonenes vedtekter”* i henholdsvis artikkel 24 i Konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, respektive artikkel 46 i Konvensjonen om sivile og politiske rettigheter

Kondisjonalitet og selvbestemmelse

Det andre viktige spørsmålet er om Verdensbanken og Pengefondet utøver et utilbørlig press på landene, og på denne måten er med på å undergrave grunnleggende menneskerettigheter. Problemet er at *‘selvbestemmelsesrett’* ikke er en operasjonell rettighet, men fungerer mer som en programerklæring. Det er likevel opplagt at betydelige innstrammingsprogrammer er med på å svekke det offentlige tjenestetilbudet. I en analyse knyttet til retten til mat, har Komiteen for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter redegjort for når retten til mat brytes. Disse forholdene kan utmerket godt generaliseres. I allfall to av disse er særlig viktige for vår diskusjon:

- Gjennomføring av en politikk i strid med allerede inngåtte forpliktelser
- Manglende bevissthet om staters forpliktelser når nye avtaler inngås.

Verdensbanken hevder i stiftelsesdokumentet (*‘Article of Agreement’*) at den ikke skal *“...interfere in the political affairs of any members...”*. Noen tilsvarende formulering finnes ikke hos IMF. Det interessante er jo om dette betyr at Pengefondet står friere til å pålegge statene omfattende betingelser for

og menneskerettighetene

å kunne få nye lån. Det kan virke som om Pengefondet har lavere bevissthet om konsekvensene av ekstern innblanding i politikken, og har hatt omfattende reformprogrammer uten å skjelve til de sosiale konsekvensene.

Argumentasjonen må bygge på at forpliktelser etter menneskerettighetskonvensjonene står over andre avtaler av mer økonomisk art. Man har forsøkt på en tydeligere menneskerettighetsvinkling under utformingen av Poverty Reduction Strategy Papers (PRSPs), men fortsatt er det økonomien som råder grunnen i internasjonale forhandlinger. FNs Høykommissær for Menneskerettigheter hadde seminar om menneskerettighetene sammen med Verdensbanken den 21. juni, så bevisstheten vokser langsamt.

Ikke bare et ressurspørsmål

Det tredje spørsmålet er om omfattende gjeldsbetjening er med på å undergrave menneskerettighetene. Det synes opplagt at dette svaret må bli ja. Likevel er det viktig å nyansere debatten noe.

Menneskerettighetssikring handler ikke bare om å frigjøre mer økonomiske ressurser. Menneskerettighetsvernet kan styrkes gjennom tre nivåer av forpliktelser.

1. Det ene nivået handler om å respektere borgernes menneskerettigheter.
2. Det andre nivået handler om å beskytte borgerne mot menneskerettighetskrenkelser fra andre parter.
3. Det tredje nivået handler om å sikre at menneskerettighetene blir oppfylt, enten gjennom tilrettelegging eller direkte besørging eller utdeling.

Opplagt vil det være mange stater som egentlig har tilstrekkelig ressurser til å sikre alle borgernes menneskerettigheter, men som ikke lever opp til forpliktelsene på disse tre nivåene. Menneskerettighetssikring handler ikke bare om å overføre ressurser, men like mye om å etablere ordninger for deltakelse, informasjon og forutsigbarhet.

Likevel er det opplagt at stater som er fattige, og som svekkes ytterligere som følge av omfattende gjeldsbetjening, ikke vil ha råd til å sikre oppfyllelsen av menneskerettighetene (det tredje nivået). Det internasjonale samfunnet må langt mer aktivt ta del i tilretteleggingen for at statene kan sikre menneskerettighetene for hele sin befolkning. Derfor bør landene ikke pålegges å betjene gjelden, men snarere – gjennom press fra eget sivilsamfunn og vekt på åpenhet – pålegges å sikre en bruk av tilgjengelige ressurser til å sikre alles menneskerettighetsansvar. Dette bekrefte også av Skogly i hennes avhandling.

WTO

Artikkel 36. We agree to an examination, in a Working Group under the auspices of the General Council, of the relationship between trade, debt and finance, and of any possible recommendations on steps that might be taken within the mandate and competence of the WTO to enhance the capacity of the multilateral trading system to contribute to a durable solution to the problem of external indebtedness of developing and least-developed countries, and to strengthen the coherence of international trade and financial policies, with a view to safeguarding the multilateral trading system from the effects of financial and monetary instability. The General Council shall report to the Fifth Session of the Ministerial Conference on progress in the examination.

Verdens Handelsorganisasjon er interessant – siden organisasjonen ikke ønsker å inkludere menneskerettigheter i sine grunnlagsdokumenter, og siden organisasjonen bare har nedfelt samarbeid med Verdensbanken og Pengefondet, og ikke FN som sådan. Mange argumenterer for at WTO ikke skal få flere oppgaver lagt til seg, mens andre mener at både menneskerettigheter, særlig faglige rettigheter og miljø må inn i WTOs mandat.

Dette krever en viss innsikt i WTOs funksjon. Som følge av press utenfra er det etablert ulike arbeidsgrupper, som blant annet ser på forholdet mellom handel og miljø.

Konklusjonen er positiv: Økt handel bedrer miljøet. Dersom en tilsvarende analysegruppe skulle settes ned for å studere forholdet mellom handel og menneskerettigheter, er det ikke mulig å spå noe om konklusjonen.

Dersom konklusjonen er at økt handel faktisk kan være en trussel mot menneskerettighetene, fordi den beste jorda brukes til eksportrettet jordbruk, fordi konkurransen presser lønningene og de sosiale garantiene ned, og fordi handel fremmer teknologi som fungerer så effektivt at det fører flere ut i arbeidsledighet, er det likevel vanskelig å se hva WTO direkte kan gjøre med dette.

Handelspolitikk er fortsatt statenes ansvar. WTO kan lage regler for hvordan denne handelen skal foregå, og legge til rette for egnede fora for konfliktløsning der handelskonflikter oppstår. Naturligvis er WTO konstruert slik at den sementerer maktstrukturene i verden, men det er også mange u-land som bruker WTO-mekanisme mer aktivt.

Det er grunn til å være enig med WTO i at det ikke er uten videre enkelt å trekke menneskerettigheter direkte inn i "Avtalen som etablerer WTO". Unntaksreglene i artikkel 20 er viktige å kjenne til, og gjør rede for når det bør legges begrensninger på den frie handelen mellom land. Dersom menneskerettigheter kommer inn her, vil dette utvilsomt tolkes av de fattigste landene som et proteksjonistisk tiltak, siden menneskerettighetsproblemer i ett land kan bety at handelen med dette landet skal opphøre.

Likevel er det mange oppgaver som burde vært løst – den kanskje viktigste er å se nærmere på fordelingseffekten av økt internasjonal handel. Den tradisjonelle oppfatningen om at handel vil skape utvikling, viser seg å ikke holde. Det er de fattigste som taper mest både på en økning av handelen og en generell monetarisering av samfunnet. Dette er en betydelig menneskerettslig utfordring som WTO ikke har gått inn i.

Porto Alegre: Internasjonal gjeldstribunal

Av Kjetil G. Abildsnes

U-landsgjeldens legitimitet ble under Verdens sosiale forum i Porto Alegre behandlet av en folketribunal. Tribunalen var ikke nådig i sin dom. Vestlige kreditorer og institusjoner ble enstemmig kjent skyldig på alle punkter.

Tribunalen ble arrangert av Jubilee South i samarbeid med en rekke andre organisasjoner. Den besto av et sett med anklagere. En jury og et dommerpanel. Det er altså ikke snakk om en vanlig domstol. Det var f.eks. ikke noe organisert forsvar. Tribunalen i Porto Alegre var på dette området vesentlig forskjellig fra andre tilsvarende tribunaler som dem vi tidligere har sett i Ecuador og Bolivia.

Tribunalen hadde som utgangspunkt å undersøke følgende forhold:

- undergravingen av samfunn og økonomisk aktivitet i Sør ved hjelp av gjeldsbetjening.
- bruken av gjeld som et instrument for å trekke ressurser ut av Sør ved å oppfordre til og dytte stadig nye lån på regjeringer i Sør.
- bruken av gjeld som et middel for kontroll ved hjelp av strukturtilpasningsprogrammer som skaper en syklus av avhengighet.
- illegitim bruk av pengene, illegitime kontraktsbetingelser, eller illegitime parter (eks. diktatorer)

Med dette som utgangspunkt ble det ført en rekke

vitner fra hele verden. Disse representerte som regel en organisasjon og fortalte om hvordan gjelden eller politikken som den fører med seg har undergravet og ødelagt lokalsamfunn over hele verden. Vitnemålene var organisert bredt tematisk. Det er ikke kun snakk om gjelden som ikke kan betales, men alt som gjelda fører med seg. På hvert temaområde – ungdom, landbruk, økologi, utdanning, krig og konflikt, brudd på menneskerettigheter osv. – ble det ført et eller flere vitner. Alle pekte på utenlandsgjeldens ødeleggende effekt og på vestlige kreditorers ansvar.

Resultatet ble en meget sterk kjennelse. Der vestlige kreditorer ble kjent skyldig i blant annet følgende forbrytelser:

- utbytting av naturressurser i Sør for å betale gjeld.
- opprettholdelse og styrking av et regime basert på ulikt bytteforhold, noe som førte til en økning i gjeldsbyrden.
- innkreving av ågerrenter.
- tvilsomme handler mellom internasjonale banker og industri i Sør gjennomført med eksportkredittgarantier.

- gjennom strukturalpasningsprogrammer tvinge gjennom privatisering og ny-liberale politikk som kun tjener transnasjonale selskaper og industriland i Nord, alt i alt et brudd på fundamentale individuelle og kollektive menneskerettigheter.
- støtte av diktatoriske eller kriminelle regimer gjennom lån som opprettholdt regimet og lot diktatorene stjele pengene.
- fortsatt betjening av en gjeld som allerede er betalt tilbake.
- brudd på internasjonale lover og normer, som f.eks Verdenserklæringen om menneskerettigheter og ILO-konvensjoner (169).
- konspirere for å plyndre og utnytte folk i den tredje verden gjennom systematiske brudd på forbrytelsene over.
- folkemord og forbrytelser mot menneskeheten.

Videre oppfordret juryen blant annet til å:

- sammen sette i gang en kampanje for gjeldslette basert på solidaritet.
- sette igang prosesser med uavhengige gjennomgang av gjelden for å avdekke den faktiske legitime gjelden samt etablere deltagende demokratiske prosedyrer for kontroll av gjeldsopptak.
- få en rådgivende uttalelse fra den internasjonale domstolen i Haag (ICJ) om hvorvidt gjelden er legitim

Det ble derimot ikke avsagt noen dom med bakgrunn i denne meget sterke kjennelsen fra juryen. Bakgrunnen for dette var at kreditorene i Nord, og ulike internasjonale organisasjoner ikke hadde fått tilstrekkelig varsel og dermed anledning til å forsvare seg. Det er nå meningen at tribunalen skal samles igjen i forkant av Verdensbankens og IMF's vårmøter i april. Det vil da, etter at alle parter har fått anledning til å forsvare seg, bli avsagt en dom.

Mer info

Dokumentasjon tribunalen både vitnemål og fakta (bevis), kjennelsen og den eventuelle dommen vil bli gjort tilgjengelig forløpende. Foreløpig er kun kjennelsen lagt ut på internet. Den finner du her.

http://www.jubileesouth.net/documents/tribunal/verdict_en.html

Fakta: World Social Forum (WSF)

- Arrangert for første gang i fjor som en motsats til World Economic Forum. WSF samlet i år omkring 60 000 deltagere fra det sivile samfunn fra hele verden og inneholdt over 600 workshops, stormøter og seminarer.

Når det er umoralsk å respektere en forpliktelse...

Av Alberto Acosta

Uten den store deknningen i de store mediene, er den Andinske Tribunalen om Utenlandsgjelda avsluttet. Denne etiske tribunalen, som utgjorde en manifestasjon av borgeransvar og som retter seg frem mot Folkets Internasjonale Tribunal om Utenlandsgjeld kommende februar, var en oppfrisker for hukommelsen. Den var på samme tid en mulighet til å etterforske spesifikke illegitime låneopptak, som tvinger myndighetene til å hengi seg til kreditorene...

Et av disse tilfellene ble presentert av en ung norsk kvinne, Mari Sundli Tveit, koordinator i den Norske Kampanjen for Sletting av Utenlandsgjeld. På flytende spansk, lært på få måneder på grunn av den påtrengende nødvendighet å få fremført budskapet, redegjorde hun dokumentert for en dårlig prosess, en av de mange som gjør gjelda evig.

Mot slutten av syttitallet gikk den norske skipseksportindustrien igjennom en kritisk tid. Skipsverftene hadde ikke kontrakter. Risikoen for arbeidsløshet var overhengende. Ut fra disse forholdene foreslo myndighetene en "Skipseksportkampanje". Gjennom denne skulle man åpne for låneforhold, med det formål å gi "utviklingshjelp", for at fattige land skulle kunne kjøpe norske skip. For å behendigjøre overgangsprosedurene, ble båtene levert uten de opplysninger loven krever fra Direktoratet for utviklingssamarbeid (NORAD) og Garantiinstituttet for eksportkreditt (GIEK), og uten konkurranseutsetting på tilbudssiden.

Et av selskapene som "nøt godt av" denne operasjonen, var Flota Bananera Ecuatoriana, som kjøpte fire båter. Lånet, på nesten 50 millioner US\$ (345,6 millioner norske kroner), ble betjent til 1985. Da dukket problemene opp i kjøperselskapet. Den ecuadorianske staten tok over lånet, uten noen juridisk forpliktelse til å overta den private gjelda og til tross for at norske myndigheter hadde alternative oppkjøpere for båtene, slik det også skjedde ved

den udifferensierte "sukretiseringen" av privat utenlandsgjeld under Osvaldo Hurtado Larreas regjering. På denne måten ble skipene overført til Transnave.

Gjelda, som var redusert til 27,5 millioner US\$ i 1987, ble betjent på nytt på nittitallet, med opp i mot 22 millioner US\$. Likevel hadde størrelsen på den omtalte gjelda, etter at Ecuador sluttet å betjene den, i år 2000 steget til 46,5 millioner US\$, på grunn av renter og rentesrenter.

Like brennbare er feilene i prosessen, hvilket ble betegnet offentlig som en "skam" av Hilde F. Johnson, nåværende norsk utviklingsminister. Uten hensyn til tidligere utsagn, ble gjelda tatt med på lista som reforhandles av ecuadorianske myndigheter, som er interessert i å oppfylle forpliktelsene i Parisklubben.

For å finne en løsning på saken, kom en ecuadoriansk delegasjon til Oslo i januar 2000, for å foreslå det gode alternativ at pengene som går til gjeldsbetjening (gjelden betjenes ikke) i stedet skal kanaliseres til sosiale formål. Dette forslaget ble stoppet av IMF, som er misfornøyd med oppfyllelsen av visse "betingelser" til den økonomiske politikken. Som for å sette kirsebæret på kaka, konkluderte den norske kvinnen (M.S.T red. anm.) med tre spørsmål: Var dette et utviklingsprosjekt? Hvem har tjent på det? og – selv om det høres utrolig ut – Hvor er båtene? I dette tilfellet, som i mange andre, vil det å respektere forpliktelsen være en umoralsk handling. Og selv om det ikke skulle være mulig å skjule det som ikke kan skjules, var det beklageligvis ikke plass for denne informasjonen i media.

Artikkelen sto på trykk i Hoy, en av de store dagsavisene i Ecuador, 5. desember 2001.

Alberto Acosta er en svært kjent og anerkjent økonom i Ecuador, og var del av aktoratet under gjeldsribunalene i Quito.

Fra SAP til PRSP

Av Erik Blytt

Hva er som før? Hva er nytt, men trolig verre? Hva er nytt og kanskje bedre?

De mye omdiskuterte strukturtilpasningsprogrammene, eller SAP (Structural Adjustment Programs), opphører nå å eksistere i fattige gjeldstyngete land som vil kvalifisere seg for gjelds-lette under HIPC-initiativet (men SAP fortsetter i mellominntektsland som Peru og Argentina). Tidligere måtte de fattige gjeldstyngete landene ha fått godkjent en avtale om 3-årige program med Verdensbanken og Det Internasjonale Valutafondet (IMF) for å få lån. Lånene ble gitt for å støtte strukturtilpasningsprogrammene. Pengene ble utbetalt etter hvert som de kvartalsvise kriteriene for gjennomføring ble møtt. Disse kriteriene bestod i en rekke konkrete tiltak for å oppnå faste mål for grunnleggende økonomiske forhold som ble anvendt på alle låntakerland (for eksempel underskudd i statsbudsjettet, størrelsen på internasjonale valutaeserver, osv.).

Hva var SAP?

SAP var 3-årige økonomiske reform programmer. Etterlevelse av betingelsene (kondisjonalitet) i avtalen om det 3-årige programmet, var nødvendig for å få lån som skulle finansiere programmene. Hovedsakelig var det to typer program:

(1) *Stabiliseringsprogram med IMF*. IMF hadde en egen låneordning for fattige land kalt Enhanced Structural Adjustment Facility (ESAF). Denne låneordningen har nå fått nytt navn: Poverty Reduction and Growth Facility (PRGF).

(2) *Strukturtilpasningsprogram med Verdensbanken*. Verdensbanken har flere låneordninger for fattige land, den største heter International Development Association (IDA). Verdensbanken vil fortsatt gi lån gjennom IDA (med et gave-element finansiert av bistandspenger fra giverland som Norge). Men de gamle Structural Adjustment Loans (SAL) fases ut for fattige land som i stedet tilbys Poverty Reduction Support Credit (PRSC).

Betingelsen for støtte (dvs. lån og gjelds-lette) var at landet hadde fått godkjent et dokument om makroøkonomisk rammeverk, Policy Framework Paper (PFP), i styrene i Verdensbanken og IMF. Utkastet til PFP ble i stor grad formulert i Washington, og deretter "forhandlet" man om dette dokumentet

med Finansdepartementet. Så sendte myndighetene det ferdige dokumentet til styrene i Verdensbanken og IMF for godkjenning.

Nå lages det ikke lenger PFP. Nå lager man PRSP (Poverty Reduction Strategy Paper).

Dette dokumentet som beskriver landets strategi for fattigdomsreduksjon (PRS), må få tilslutning i styrene i Verdensbanken og IMF. Forskjellen er at dette dokumentet ikke er gjenstand for forhandlinger. Men det er fortsatt styrene i Verdensbanken og IMF som sitter med beslutningsmyndigheten. Konsekvensen av dette er at ingen PRS lages som man ikke forventer vil bli godkjent i styrene.

Hva er som før?

- (1) De konkrete tiltakene i de økonomiske reformene som strukturtilpasningen bestod i, fortsetter som før. Anbefalingene til makroøkonomisk politikk er de samme.
- (2) Initiativet eller kravet om strategi (PRS) kommer fortsatt utenfra (fortsatt fjernstyring).
- (3) Beslutningsmyndigheten for godkjenning er fortsatt utenfor landet (i Washington). Dermed er avhengighetsforholdet som før. For å få gavebistand, nye lån og lettelse i tilbakebetaling av gamle lån, må altså PRSP-dokumentet godkjennes av styrene i Verdensbanken og IMF.
- (4) De fattige (som vet hvor skoen trykker) blir fortsatt ikke hørt, fordi de har ingen "stemme" (f.eks. egen representasjon i parlamentet, osv.).

Hva er nytt, men trolig verre?

- (1) *Økt kondisjonalitet*. Ingen krav er fjernet. Ettersom det stilles nye krav til prosess, er det nå mer kondisjonalitet enn før.
- (2) Retorikk om at de fattige landene nå skal ha 'eierskap' til de samme reformtiltakene som de også måtte utøve tidligere, resulterer i tåkelegging av ansvarsforholdet ettersom låntakerlandene bare har 'eierskap' på papiret og ikke i realiteten. Dette bidrar til ansvarsfraskrivelse fra Verdensbanken, IMF og bistandsgiverne.
- (3) *Kapasitetproblemer*. Myndighetene får pålagt økte planleggingsoppgaver, men har for liten planleg-

gingskapasitet.

(4) *Økte kostnader* for myndighetene ved bred konsultasjon, ikke bare av nasjonale "grupper" men også av alle giverne – både statlige og ikke-statlige.

(5) *Begrepet* 'fattigdomsreduksjon' står i fare for å bli negativt ladet slik som 'strukturtilpasning' ble det.

(6) Fattigdom som saksfelt flyttes fra sosial-sektormiljøet til *Finansdepartementet*. Dette kan bety at temaet løftes høyere opp på dagsorden i viktige beslutningsprosesser. Men er det interesse for fattigdomsreduksjon i Finansdepartementet? Hvor langt går viljen der? Har de tilstrekkelig kompetanse på fattigdomsreduksjon, og er de godt nok integrert med sosial-sektor-miljøet? Man kan risikere samme problem som tidligere: Planleggerne i Finansdepartementet lager planer som inneholder det Verdensbanken, IMF og giverne ønsker å se, men planene mangler forankring i politisk vilje og administrativ kapasitet til å gjennomføre dem og nå målene.

Hva er nytt og kanskje bedre?

(1) Giverne går fra prosjektstøtte til *programstøtte* (budsjettstøtte til hele sektorer). Dette gir anledning for mindre givestyrte - og mer selvstyrte - bistand. Samtidig kan slik regjeringsstyrt bistand slå uheldig ut for trengende grupper som er i opposisjon til regjeringen, og det stiller økte krav til regnskapsrapportering for å unngå økt korrupsjon.

(2) *Giverne* er mer opptatt av fattigdomsreduksjon. Det er nå et overordnet fokus på fattigdomsreduksjon (men dette er en sannhet med modifikasjoner).

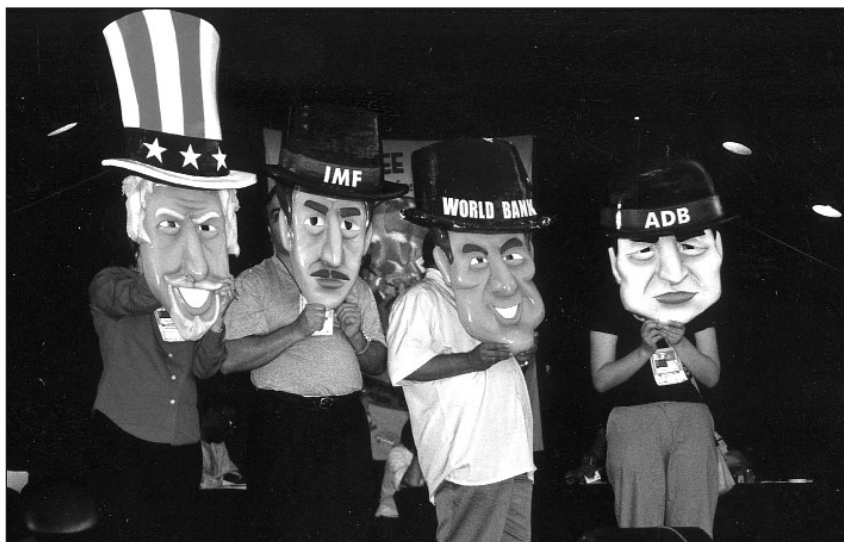
(3) *Giverne* får bedre forståelse – og anerkjenner – *politiske* dimensjoner (spenninger og motsetninger) som påvirker fattigdomsreduksjon (f.eks. konflikt om tilgang til produksjonsmidler, som tilgang til jord).

Hvordan forholder det sivile samfunn (i Sør) seg til de nye strategiene for fattigdomsreduksjon?

På en internasjonal konferanse i Honduras i oktober 2001, om erfaringene til organisasjoner i det sivile samfunn med deltakelse i utformingen av nasjonale strategier for fattigdomsreduksjon, kom følgende synspunkter frem:

Organisasjoner i det sivile samfunn er *kritiske* til PRS pga.

- (1) mangel på "eierskap";
- (2) fortsatt samme makroøkonomiske politikk;
- (3) mer ikke mindre kondisjonalitet;
- (4) mangel på deltakelse (ikke-inkludering);

Ikke imponert: Tribunalen i Porto Alegre lot seg ikke imponere av nye strukturtilpasningsprogrammer Foto: Kjetil G. Abildsnes

(5) mangel på informasjon;

(6) der man faktisk har fått delta, så blir gjerne synspunktene ikke tatt hensyn til.

Like fullt ønsker organisasjoner i det sivile samfunn å delta i utformingen av PRS. Historien viser at utviklingsstrategier uten *deltakelse* har vært mislykket. De ønsker ikke bare å delta i utformingen av nasjonale strategier, men vil også delta aktivt i operativ fattigdomsreduksjon.

Organisasjoner i det sivile samfunn har i mange land deltatt i myndighetenes prosesser for utforming av PRS, men har i enkelte land også igangsatt sin egen parallelle og alternative prosess (f. eks. Nicaragua). Der har de identifisert egne indikatorer på fattigdomsreduksjon som er relevante for de fattige selv. (Eksempelvis hvor mange måneder kvinnene i landsbyen har såpe til klesvask).

Mer informasjon om PRS(P)

(1) Debattinnlegg i NORAD-avisen Bistandsaktuelt: www.bistandsaktuelt.com (Søk på "Lene Dalen")

(2) Ressurssider for Nord/Sør interesserte: <http://solidaritetshuset.org/rorg/ressurss.htm>

Under "Temasider" klikk f.eks. på "Fattigdom", på "Økonomiske reformer i Sør" og på "U-landsgjeld"

(3) EURODAD (SLUG-nettverkets storesøster):

www.eurodad.org

Klikk gjerne på "Poverty & Adjustment" og deretter "PRS Analyses"

Noreg tiltalt for fol

Av Ingvild Skeie

1.-2. februar stod Noreg tiltalt for mellom anna folkemord og brotsverk mot menneskeheita, då det under World Social Forum i Porto Alegre vart arrangert ein internasjonal folkedomstol om u-landsgjeld. Og juryen var ikkje i tvil - vi vart kjent skuldige. Absurd? Ultraradikalt? Latterleg? Korleis kan vi forstå at Noreg i det heile teke kan bli tiltalt for noko sånt?

Illustrasjon: Heidi Ring

Sjølvsagt var det ikkje Noreg åleine som sto tiltalt, men Noreg saman med andre kreditorar i Nord og saman med styresmaktene i dei forgjelda landa. Det var inga rettssak i vår tyding av ordet - det var dommarar, aktorar og jury, men ingen forsvarsadvokatar og ingen objektivitet over det heile. Finst det likevel nokon grunn til å bry seg med det som skjedde under domstolen?

Svaret på spørsmålet er utan tvil ja. Tydinga av folkedomstolen avheng ikkje av korleis han vart gjennomført, men av kva som kom fram under vitnemåla, og

av bakgrunnen for at domstolen i det heile teke vart organisert. Målet var å få kjent gjelda illegitim, og dermed vise at ho ikkje skal betalast.

Illegitimitetsomgrepet har mange perspektiv: Det er illegitimt å betale gjelda fordi konsekvensen av å betale er at grunnleggjande menneskerettar blir brotne. Vitne frå Senegal, Uganda og Ecuador fortel om korleis pengar som kunne gått til utdanning og helse blir kanalisert ut av landet, og korleis dette går ut over dei gruppene som i utgangspunktet står svakt: born, unge, kvinner, urbefolkning og dei fattigaste av dei fattige. Gjelda kan også vere illegitim fordi ho

kemord

vart teke opp til illegitime formål, som til dømes kjøp av landminer, eller til finansiering av væpna konflikter. 40 år med krig i Angola hadde ikkje vore mogleg utan at det hadde vorte sprøyta inn store ressursar i form av lån, seier representanten frå Angola. Endeleg kan gjelda vere illegitim fordi låna vart gitt til udemokratiske regjime. "How can you sleep at night?" spør Desmond Tutu oss kreditorar, i ein video som handlar om gjelda som vart teke opp under apartheidregimet og som i dag blir betalt av dei som den gongen vart undertrykt. Var det slik at dei som lånte ut pengane ikkje visste kva som skjedde i landet? Nei da, slett ikkje. Dei visste kva som skjedde i Sør-Afrika. Og dei visste kva som skjedde i Angola, i Nicaragua, i Argentina, i Brasil, i Zimbabwe, på Filipinane. Folkedomstolen i Porto Alegre plasserte ansvaret for gjeldskrisa der det høyrer heime: hos uansvarlege utlånarar og hos låntakarar som ikkje representerte folket sine interesser. Og, endå viktigare, domstolen tok ansvaret vekk frå dei som ikkje fortener det, men som blir tvungne til å ta det: vanlege menneske i land i Sør.

Tilbake til Noreg. Kvifor skal vi trekke fram rolla vår i denne problematikken? Er ikkje ho forsvinnande lita i den store samanhengen? Det er rett at Noreg ikkje har mykje gjeld ueståande sett i verdsperspektiv, men likevel finst det årsaker til at nettopp vi har grunn til å ta domstolen alvorleg. Den norske gjelda er nemleg eit stjerneeksempel på illegitim gjeld. Nesten all gjelda land i Sør har ueståande til oss, stammar frå den såkalla skipseksportkampanjen. Då det på slutten av 70-talet var krise i verftsindustrien i Noreg, fann ein ut at det var ein god idé å eksportere skip til utviklingsland. Det vart gitt statsgarantiar og rentestøtte, vanlege kvalitetskontrollar vart gjort frivillige og verft som aldri hadde bygt eit skip før, kasta seg inn i skipsproduksjonen. Resultatet vart deretter. Mellom anna vart det levert båtar til Egypt. Båtane skulle gå på Nilen, kor det er ferskvatn, men vart produserte for saltvatn, og hadde dermed mindre oppdrift – båtane skrapa ned i botn. Seinare har Stortinget konkludert med at skipseksportkampanjen "var et effektivt virkemiddel for å avhjelpe en akutt krise i skipsbyggingindustrien(...)", men "(...)hadde begrenset

betydning som utviklingshjelp". Utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson har tidlegare karakterisert skipseksportkampanjen som "en skamplett på norsk historie".

Likevel er ikkje skipseksportgjelda sletta. Rett nok har Stortinget vedteke ein gjeldsplan for at dei aller fattigaste landa skal oppnå gjeldsslette, men denne planen er ikkje uproblematisk, fordi han stiller heilt spesifikke krav til landa som ønskjer gjeldsslette. Dette leier oss over til ein annan grunn til at vi i Noreg bør ta kjennsla i Porto Alegre innover oss. Viss ein godtek at gjelda er illegitim, får dette konsekvensar. Ei illegitim gjeld er ikkje eksistensberettiga, og dermed kan ein heller ikkje setje krav ved slettinga. Å setje krav vil vere det same som å seie: "No skal vi vere snille og slette gjelda, men sidan vi er snille, må de love å gjere som vi bestemmer." Å slette gjeld handlar ikkje om å vere snill. Det handlar om å gjere det einaste som er moralsk haldbart - det er eit moralsk minimum.

Men, vent litt. Er det eigentleg noko gale med å stille krav til gjeldssletta, kan ein spørje. Noreg krev at landa skal følge IMF og Verdsbanken sine krav om omstrukturering av økonomien for å få sletta gjeld. Er det ikkje akkurat det som må til for at ein ikkje berre skal hamne opp i ei ny gjeldskrise? Vil ikkje pengane berre gå rett i lomma på ein eller annan korrupt polititar, om ein ikkje stiller krav til kva dei frigjorde midla skal bli brukte til?

Det er her vi kjem til kjernen i gjeldsproblematikken. Det blir snakka mykje om fattigdommen gjeldskrisa skaper, og dette er sjølvstøtt eit sterkt argument for gjeldsslette. Men gløym det ein augneblink. For det er ikkje det gjeld eigentleg handlar om. Gjeld handlar om makt. Makt til å styre utviklinga i land i Sør, makt til å presse dei inn i eit system som opprettheld og aukar gapet mellom fattig og rik. Gjelda er ein effektiv politisk reiskap som kreditorane i Nord, med IMF og Verdsbanken i spissen, veit å bruke til å diktere land i Sør korleis dei skal organisere økonomien sin. Det er no godt dokumentert at den økonomiske politikken Verdsbanken og IMF føreskriv gjer vondt verre – han gjer at fattigdommen berre held

fram med å vekse. Men like ille er det at det skeive maktforholdet mellom Nord og Sør gjer at den nemnte korrupsjonen – og dermed motforestillingane mot gjeldsslette – blir halde vedlike. Sjølvstøtt er korrupsjon og dårleg styresett i Sør eit problem. Ingen er vel meir klåre over det enn dei som er del av det sivile samfunnet i Sør, dei som dagleg må hanskast med problema dette inneber. Men meldinga vi får frå dei er soleklar. Slett gjelda! Ja, vi veit at korrupsjon er eit problem, og vi jobbar med det kvar dag. Men lat oss ta oss av styresmaktene våre, så kan de ta dykk av dykkar.

Og vi har verkeleg noko å ta tak i, for samanhengen mellom Verdsbanken og IMF sin politikk og korrupsjon i Sør er ganske så klår: Verdsbanken og IMF motseier seg sjølve når dei på den eine sida krev demokratisering og på den andre sida detaljstyrer den økonomiske politikken til dei same landa. Demokrati forutsett handlingsrom, eit handlingsrom som i større og større grad blir teke ifrå land i Sør, framfor alt gjennom IMF og Verdsbanken sine krav om økonomiske reformer. Er det ratt at korrupsjonen både blir opprettheldt og i enkelte tilfelle forsterka, når sterke krefter bidreg til at demokratiet blir innhaldsløst? Når fridomen til å utforme eigen politikk på viktige område er nesten fråverande, når det å involvere seg i politikken av mange blir sett på som meningsløst, fordi ein gong på gong opplever at politikarane blir vingeklippa? Ikkje berre bidreg Verdsbanken og IMF sin politikk til auka fattigdom, han riv også vekk grunnlaget for demokratiet.

Juryen i folkedomstolen i Porto Alegre var klår i sin tale: kreditorar i Nord og samarbeidspartnere deira i Sør er skuldige. Gjelda vart erklært illegitim. Men ikkje berre det. Heile systemet, representert ved Verdsbanken og IMF sin politikk, vart kjent illegitimt. Noreg er ein del av dette systemet. Difor er vi medansvarlege. Difor blir vi funne skuldige i folkemord og brotsverk mot menneskeheita.

Ingvild Skeie, Changemaker og Aksjon Slett u-landsgjelda

Finansiering for utvikling

– hva koker det ned til?

Av Hans Morten Haugen

Gjennom fire reiser til New York, har jeg fulgt Finansiering for utvikling som NGO-medlem i den norske delegasjonen. Norges ønske om å profilere seg som et foregangsland i gjeldssaken, har ikke vært spesielt synlig, men Norge har støttet hva andre land har foreslått.

Møtet skal finne sted 18.-22.mars, men allerede nå foreligger en omforent tekst: The Monterrey Consensus, med 64 avsnitt som er mer eller mindre innbyrdes logiske. Det er en tekst hvor landene har gitt og tatt, men som ellers i internasjonale forhandlinger er det de som vil minst som får størst innflytelse.

Det er blitt rettet kritikk mot den svake teksten, med rette. Likevel er det viktig å peke på ett forhold ved prosessen, og to ved substansen som kan være med på å gi et visst håp om at det er rom for endringer.

For det første, var de frivillige organisasjo-

nene aktivt invitert inn med mulighet til å gi kommentarer og endringsforslag til hvert enkelt avsnitt. Dette er en åpning som krever ansvarlighet og god koordinering. Dersom noe skal sies negativt, må det være at NGOene valgte å prioritere intern koordinering framfor aktivt påvirkningsarbeid.

Dernest er det viktig at prinsippet om at private kreditorer skal ta sin del av ansvaret ved gjelds- og finanskriser: "We emphasize the importance of putting in place a set of clear principles for the management and resolution of financial crises that provide for fair burden sharing between public and private sectors and between debtors, creditors and investors." (para 45).

Det er også verdt å merke seg et annet, mer forsiktig formulert forslag om en stans i innkrevingen av gjeld: "We would welcome consideration by all relevant stakeholders of an international debt workout mechanism in the appropriate fora..." (para 53).

Dette er langt fra de prinsippene som ligger til grunn for en meklingsmekanisme eller "gjeldsdomstol", men det er et skritt på veien. IMF, som opprinnelig presenterte forslaget, skal styrebehandle forslaget med det første.

Den norske prosessen med en globaliseringsmelding gjennom det kommende året bør SLUG involvere seg i. Det er gitt noen åpninger for såkalte "innovative mechanisms" andre steder i dokumentet, og det er viktig at vi arbeider for at forslagene nå blir konkretisert. Det nasjonale dialogforumet har aldri fungert, men det er åpent for å diskutere alle de relevante problemene med forskerne og byråkratene som sitter og svetter med teksten til denne Stortingsmeldingen.

Hans Morten Haugen, Mellomkirkelig råd for Den norske kirke

Gjeld skal bli en viktig sak i Rio+10

Av Mari Sundli Tveit

10 år etter konferansen om miljø og utvikling i Rio i Brasil, satser ForUM nå hardt frem mot oppfølgingskonferansen i Johannesburg i september 2002.

U-landsgjelda er en av ForUMs viktige saker når den bærekraftige utviklingen nå skal på bordet igjen i Johannesburg. ForUM har utarbeidet posisjonspapirer på en rekke temaer, og det ble tidlig bestemt at gjeld skulle være et viktig tema. En temagruppe ble dannet, for å ta for seg strukturelle og institusjonelle spørsmål, og her er gjeldsarbeidet gjort. Fredrik Gjernes og Mari Sundli Tveit er medlemmer i gruppa.

Gjeldspapiret er bygget på SLUGs strategidokument, som ble vedtatt på Årssamlingen i mars 2001. Sammensetningen av gruppa var god, og diskusjonen fikk til tider høy temperatur. Mange av SLUGs grunntanker ble utfordret, og prosessen har

vært viktig for å bringe SLUG videre i sin politiske prosess.

Illegimitetperspektivet gjennomsyrrer dokumentet, som nå er ForUMs posisjon på gjeld. Dokumentet har allerede vært på høring og vært gjenstand på ForUM-seminar med deres medlemsorganisasjoner. Dette er hovedpunktene i dokumentet; ForUM mener at Verdenstoppmøtet 2002 må:

- Erklære en altoverveiende del av u-landsgjelda illegitim, definert ut fra visse kriterier i tråd med SLUGs strategidokument.
- Oppfordre til umiddelbar sletting av all illegitim gjeld, inkludert all gjeld som ikke kan betjenes uten å legge byrder på verdens fattige.

– Kreve at gjeldssletting ikke betinges av strukturaltilpassning. Det sivile samfunn og nasjonalforsamlingen i debitorlandet må være retningsgivende for gjeldsslette.

Foruten å viderebringe SLUGs krav, omhandler gjeldsposisjonen også kreditorenes ansvar for illegitime lån. Dokumentet har avsnitt om intern ekstern kondisjonalitet, om ulike eksisterende og foreslåtte gjeldsslette og gjeldsreduksjonsinitiativer og dessuten om økologisk gjeld. Alt i alt og så langt skal SLUG være svært fornøyd med ForUMs posisjon, og det arbeidet de gjør på gjeld om dagen. Vi skal være tett med i den videre prosessen, for å bidra til at gjelda virkelig blir et viktig tema på konferansen i Johannesburg.

Kampanje: Gjelda en fjernkontroll!

Bli med på årets postkortkampanje. Send et postkort til Hilde Frafjord Johnson og krev at gjelden ikke lenger må brukes som en fjernkontroll. Si nei til strukturtilpasningsprogrammer. Send et postkort nå!

Før jul i fjor produserte SLUG et stort antall postkort med bilde av en hånd som holder en fjernkontroll. Kortet er adressert til Utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson og krever at avsender skriver under og klistrer på et frimerke. Nå trenger vi din hjelp til å gjøre akkurat det, og dessuten til å distribuere flere kort til andre som vil skrive under!

Hensikten med kampanjen er å peke på at Norge også har et ansvar i den globale gjeldskrise som undergraver grunnleggende menneskerettigheter i land i Sør som står i gjeld til land i Nord. Selv om Norge har gått med på å slette noe u-landsgjeld, gjøres det ikke uten betingelser. Kortkampanjen peker altså på at Norge også bruker strukturtilpasningsprogrammer (SAP) overfor sine låntakerland til tross for at disse allerede er mye kritisert og altså i ferd med å avvikles i forhold til HIPC-landene (se art. til Erik Blytt i dette nr. av Gjeldsbrevet).

Her er teksten vi ber deg skrive under på:

Til Regjeringen ved Utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson

Verdens fattigste land må hvert år bruke mer penger på å betale på gjeld til rike land og finansinstitusjoner enn på helse, utdanning og andre produktive investeringer. Jeg er klar over at norske myndigheter har en plan for å slette noe u-landsgjeld. Denne planen legger betingelser på fattige land i Sør som jeg er uenig i.

Slike betingelser, også kalt strukturtilpasning, gjør gjelda til et effektivt instrument fro land i Nord til å fjernstyre land i Sør. Gjelda fungerer dermed som en FJERNKONTROLL. Dette mener jeg er galt!

Med gjeldsreduksjon som gulrot tilpasser land i Nord økonomien til land i Sør til et system som Nord tjener på. Rike land og deres finansinstitusjoner har mulighet til å slette gjelda umiddelbart, men ser seg tjent med å beholde det politiske instrumentet som gjelda er.

Norske myndigheter må kreve åpenhet og innsyn i hvordan frigjorte midler brukes, og sørge for deltakelse fra sivilsamfunn i Sør ved gjeldsletting.

Jeg krever at myndighetene straks fjerner strukturtilpasning som betingelse når Norge sletter u-landsgjeld.

Vennlig hilsen.....

Ja, takk! Jeg ønsker å bestille følgende:

sett ønsket antall i boksen

☐ Postkort - fjernkontroll	GRATIS
☐ Gjeldsbrevet - tema Illegitim gjeld	GRATIS
☐ Bok: Finansielle rammebetingelser	Kr. 60,-
☐ X-bilag: Finansielle rammebetingelser	GRATIS
☐ Abonnement på Gjeldsbrevet, SLUG	GRATIS
☐ Flere Gjeldsbrev	GRATIS
☐ Temahefte: Løsninger på Gjeldskrisen	GRATIS
☐ Rollespill om gjeldskrisen: skolehefte; klassesett (30 stk.)	Kr. 200,-

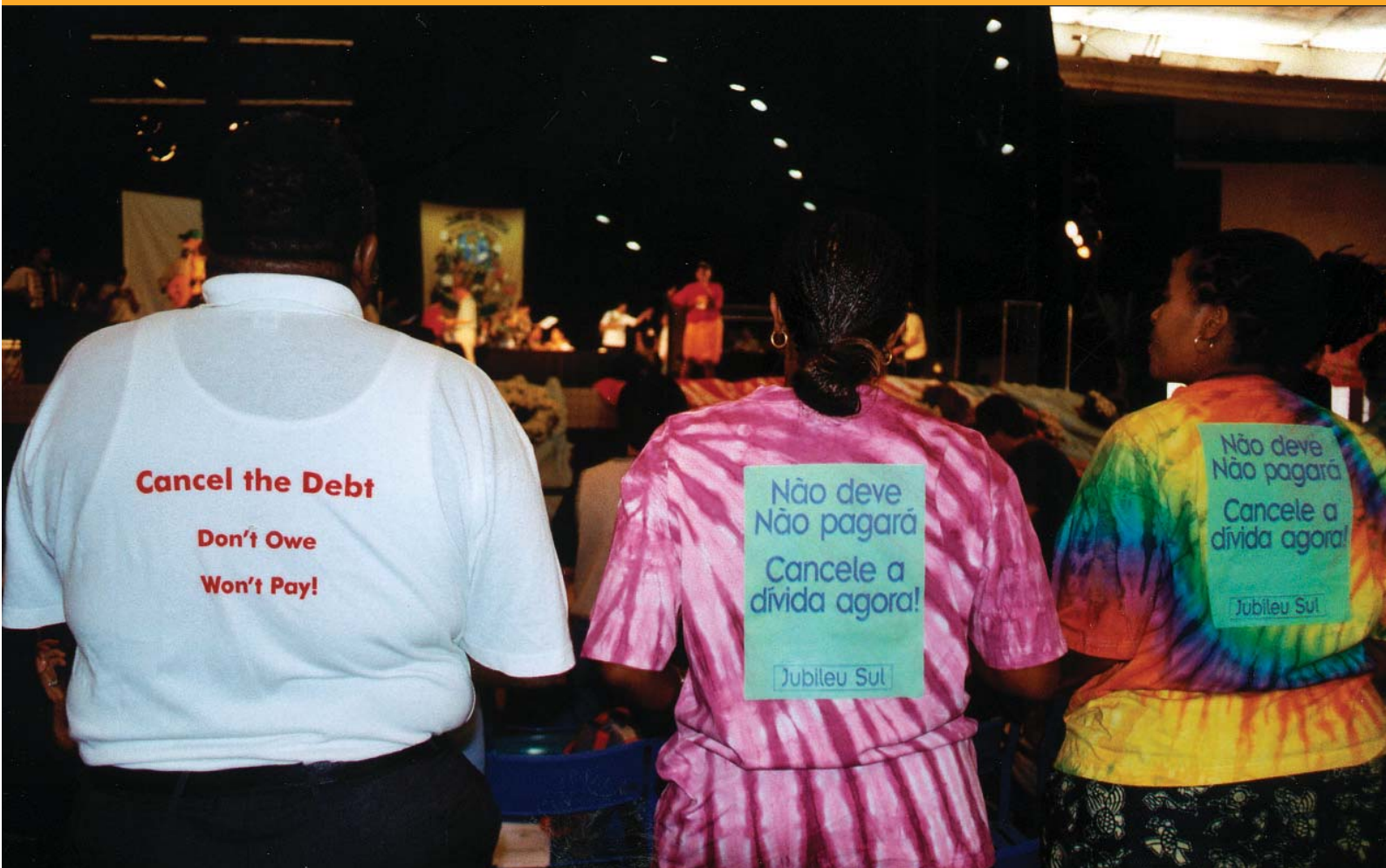
Navn:

Adresse:

Postnr.:

Porto

Aksjon Slett U-landsgjelda
Storgata 11
0155 OSLO

“Don’t owe – won’t pay”: Jubilee South vil fremdeles ikke betale.
Foto: Kjetil G. Abildsnes

Organisasjonene bak SLUG

Alternativt nettverk, Arbeidernes Ungdomsfylking, Caritas Norge, Changemaker, De Grønne, Delta Internasjonalt, Diakonhjemmets Internasjonale Senter, Det Norske Misjonsselskap, Det Norske Misjonsselskaps Ungdom, Elfenbenskystenforeningen, Europeisk Ungdom, Fellesrådet for Afrika, Foreningen for internasjonale vann- og skogstudier, FORUT, Framtiden i våre hender, Frikirkenes globale informasjon, Internasjonal kvinneliga for fred og frihet, Kirkens Nødhjelp, KRFU, Kvekerne, Kvinnefronten, Latin-Amerikagruppene, Den norske kirke, Natur og ungdom, Norges fredslag, Norges KFUK/KFUM, Norges kristelige studentforbund, Norges naturvernforbund, Norges sykepleierforbund, Norges unge katolikker, Norsk Folkehjelp, Norsk misjonsråds bistandsnemd, Norsk mål ungdom, Norsk lærerlag, Norsk studentunion, Norsk sykepleierforbund, Norske katolikkers kvinneforbund, Operasjon Dagsverk, PRESS, Psykologer for fred, Redd barna, Ressursforeningen, Rød ungdom, SAIH, Senterungdommen, SOS rasisme, Sosialistisk opplysningsforbund, Sosialistisk ungdom, Strømmestiftelsen, TenDenS, Unge høyre, Unge venstre, Utviklingsfondet, Venner av Uganda, World View Rights

